

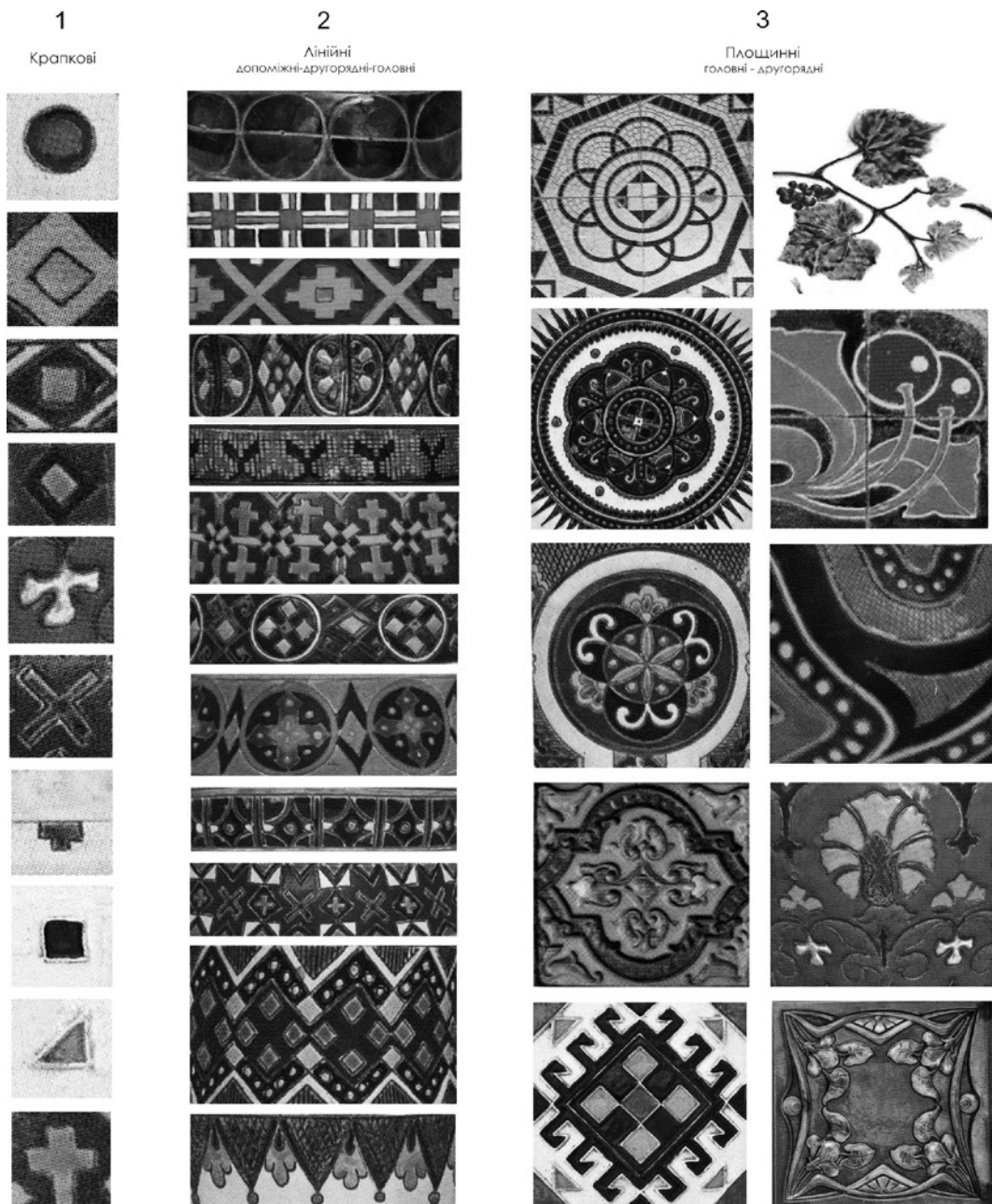
Методика використання орнаментальних мотивів керамічних виробів фабрики І. Левинського в сучасному дизайні меблевих виробів

ІГОР ЮРЧЕНКО

Розвиток вітчизняної дизайн-діяльності ставить перед нами низку актуальних завдань щодо переосмислення української культурної спадщини в контексті побудови української моделі дизайну, пошуку нових джерел, методів та підходів до формотворення сучасних предметних форм. В умовах розвитку глобалізаційних процесів гостро постає проблема паралельного існування в сфері сучасного дизайну інтернаціональних та національних форм дизайн-продукції. Якщо говорити про національні ознаки української дизайн-продукції, передусім варто було б згадати величезний пласт вітчизняної етнокультурної спадщини творення предметних форм, що є зафіксованою в різних галузях декоративно-ужиткового мистецтва. Діапазон тем, які може запропонувати етнокультурна традиція, є досить широким: фольклорна тематика як ідейне джерело формотворення; твори декоративно-ужиткового мистецтва як оригінальні знаки-символи історичних епох; орнамент як оригінальна естетична художня мова. Представлений діапазон тем дає широкий вибір ідейної джерельної бази, а перед дизайнером стоїть завдання пошуку відповідних прийомів органічного втілення етнокультурних традицій в сучасному дизайні. З огляду на заявлену тему статті виникає необхідність розробки оригінальних підходів у використанні орнаментальних мотивів керамічних

виробів львівської сецесії в сучасному дизайні предметно-просторового середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз літературних джерел із становлення керамічних галузей стилю львівської сецесії, зокрема керамічних фабрик І. Левинського, демонструє нам той факт, що художня мова декору львівської сецесії формувалась на основі поєднання інтернаціональних форм та українських національно-регіональних форм орнаментальних мотивів. Прототипом ідей та формотворчих тенденцій для львівської сецесії виступали традиції «закопанського стилю», де джерелом натхнення було мистецтво горців Татр. Ці приклади дали поштовх включення в художню мову львівської сецесії традицій архітектурного будівництва та орнаментальної мови декору виробів декоративно-ужиткового мистецтва горців етнографічного регіону Гуцульщини тогочасної Галичини. Конкретним прикладом такої діяльності є творча спадщина архітектурної школи Івана Левинського, діяльність якої можна вважати важливою для формування сучасної української моделі дизайну. Зупинимось на наукових публікаціях, присвячених творчості І. Левинського, які стали базовими з огляду на предмет статті. Найбільш фундаментальними теоретичними дослідженнями є праці Ю. Бірюльова «Мистецтво львівської сецесії» [1] та

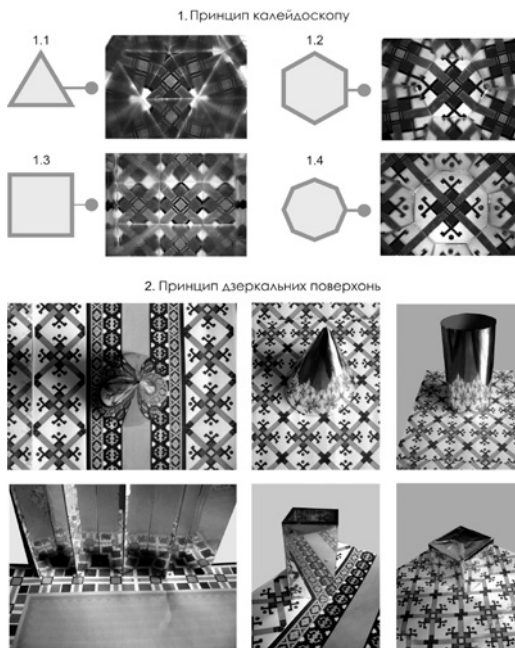
Рис. 1. Класифікаційні групи орнаментальних мотивів керамічних виробів фабрики І. Левинського: 1 — крапкові мотиви; 2 — лінійні мотиви (головні, другорядні, допоміжні); 3 — площинні (головні, другорядні). Колаж та побудова класифікаційних груп ст. Бабич В., кер. доц. Юрченко І. А), (іл.: Олександр Нога. Іван Левинський: архітектор, підприємець, меценат / Нога. О. — Львів, «Центр Європи», 2009. — С. 104–125).

О. Ноги «Іван Левинський: архітектор, підприємець, меценат» [2]. В роботах розглянуто особливості становлення львівської сецесії, особливості формування галузей предметної діяльності, зокрема керамічної [2, с. 104–133].

Як було зазначено у вступі, сьогодення розвитку загальносвітової та вітчизняної дизайн-діяльності потребує активного залучення української етнокультурної спадщини у якості формотворчого джерела. Однак для вирішення цього завдання залишається недостатньо розвиненою методика такої діяльності в сфері сучасного дизайну. Вона потребує фахового наукового підходу. Приклади методики використання етнокультурних традицій, зокрема етноорнаментальних, в сучасному дизайні представлені доробком І. Юрченка [3; 4; 5]. Методика експериментального моделювання предметних форм представлена в статті «Експериментальне моделювання предметних форм на основі етноорнаментальних мотивів» [3], апробації із втілення методики — у матеріалі «Етномістечка тематика у структурі дизайн-освіти на кафедрі дизайну та основ архітектури національного університету «Львівська політехніка»» [4]. В монографії І. Юрченка «Гуцульська різьба: візуально-морфологічні закономірності орнаменту: теорія і практика» [5] представлено комплексне дослідження із методики виявлення характеру етноорнаментальних традицій та їх втілення в сучасному графічному та предметному дизайні на рівні фахової освіти.

Мета та завдання статті. Метою статті є розробка методики використання орнаментальних мотивів керамічних виробів фабрик І. Левинського в сучасному дизайні меблевих виробів. Передбачається провести експериментальне моделювання предметних форм в системі фахової освіти на освітньо-кваліфікаційному рівні «магістр» із спеціальності «дизайн». Відповідно до поставленої мети необхідно виконати наступні завдання:

– провести огляд джерельної бази із історії формування орнаменту керамічних виробів фа-

Рис. 2. Експериментальне моделювання орнаментальних структур на основі використання орнаментальних мотивів львівської сецесії та принципів «калейдоскопу» і «дзеркальних поверхонь»: 1 — принцип «калейдоскопу» (1.1–1.4 — моделювання орнаментальних структур за допомогою калейдоскопів із різною геометрією чарункки); 2 — експериментальне моделювання орнаментальних структур за допомогою принципу «дзеркальних поверхонь».

брик І. Левинського та визначити можливості використання цього орнаменту в сучасному дизайні;

– розробити концепцію сучасного підходу та інтерпретації орнаментальних мотивів керамічних виробів фабрик І. Левинського в сучасному предметному дизайні;

– провести апробацію та експериментальне моделювання із використання орнаментальних мотивів керамічних виробів фабрики І. Левинського в сучасному дизайні меблевих виробів на рівні фахової підготовки з освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» на кафедрі дизайну та основ архітектури НУ «Львівська політехніка».

Виклад основного матеріалу. Вивчення творчого доробку школи І. Левинського в ділянці

розвитку стилю сецесія в архітектурі м. Львова дивує багатогранністю та фаховістю підходу. Зважаючи на предмет статті, зосередимо більше уваги на формуванні та розвитку керамічної галузі, зокрема орнаментальній мові декору. Початки керамічної діяльності І. Левинського припадають на 1880-і. За цих часів були засновані дві фабрики у м. Львові: фабрика на вул. Потоцького (нині Генерала Чупринки) та фабрика на вул. Янівській (нині вул. Шевченка). На фабриці, що на вул. Потоцького, функціонували відділи кахлярства, гончарства та посуду, облицювальної плитки [2, с. 104–127]. На фабриці по вул. Янівській був відділ цегли й черепиці [2, с. 127–133]. Фабрики в широкому асортименті виготовляли якісну й оригінальну продукцію, що відповідала місцевим сецесійним стилістичним ознакам. Оригінальність орнаментальних мотивів, якими декорувались керамічні вироби, полягала в тому, що в систему орнаментальної мови сецесії були введені орнаментальні мотиви з творів декоративно-ужиткового мистецтва Гуцульщини. Детальний аналіз керамічної продукції дає змогу систематизувати орнаментальні мотиви в класифікаційні групи (рис. 1). Першу групу складають крапкові мотиви, які є базовими для формотворення метричних повторень в структурі стрічкових орнаментів (рис. 1.1). Як правило, ці мотиви виконували в структурі виробів другорядну, допоміжну роль. Другу групу складають мотиви лінійні (стрічкові), які теж, як правило, виконували другорядну роль в структурі виробів (рис. 1.2). Третю групу утворюють мотиви площинні (центральні), які в структурі виробів виконують головну роль (рис. 1.3). Розглянутий орнамент виконував у структурі керамічних виробів та архітектурному декорі різні формотворчі функції, служував формою виразу оригінальних естетичних смаків, є належним одночасно декільком культурно-історичним епохам як певний знаксимвол. Визначення характерних особливостей загального вигляду орнаментального мотиву, графеми його побудови, функцій в структурі

виробів дає змогу використати результати аналізу в сучасному дизайні предметних форм.

В системі практичної дизайн-діяльності й дизайн-освіти однією із вимог до дизайну виробів, що проєктуються, є їх новизна. Це в першу чергу стосується таких якостей форми, як-то: функціональності виробу; символічності й знаковості форми виробу згідно сучасних еталонних орієнтирів, пануючих в соціокультурному середовищі; оригінальності форми; відповідності форми виробу сучасним технологічним умовам його виготовлення. Згідно такої точки зору, актуальним питанням є креативність пошуку ідеї виробу та композиційного прийому її відображення, методів та концепцій формотворення. Тому пошук шляхів використання орнаментального декору керамічних виробів фабрик І. Левинського в сучасному контексті потребує оригінальних підходів. Велику роль у проведенні таких пошуків відіграє індивідуальність дизайнера, керівника проєкту, їх творча інтуїція. Не останнє значення в цьому процесі має й грамотно збудована методика експериментального моделювання.

В межах дипломного проєктування із здобуття ОКР «магістр» дизайну на кафедрі дизайну та основ архітектури НУ «Львівська політехніка» традиційно розвивається тематика використання загальносвітових та вітчизняних етнокультурних традицій. Тема «Використання орнаменту керамічних виробів фабрики І. Левинського в сучасному дизайні меблевих виробів» була обрана пошукувачем ОКР «магістр» дипломанткою Вікторією Бабич під керівництвом доцента кафедри дизайну та основ архітектури НУ «Львівська політехніка» Ігорем Юрченко. В роботі була апробована методика визначення традиції орнаменту керамічних виробів та розроблена методика по її втіленню в дизайні предметних форм. Експеримент було розпочато із вибору зірця орнаментального мотиву, аналізу його структурної побудови, характеру технології виготовлення, фактурно-текстурних характеристик тощо. Для експе-

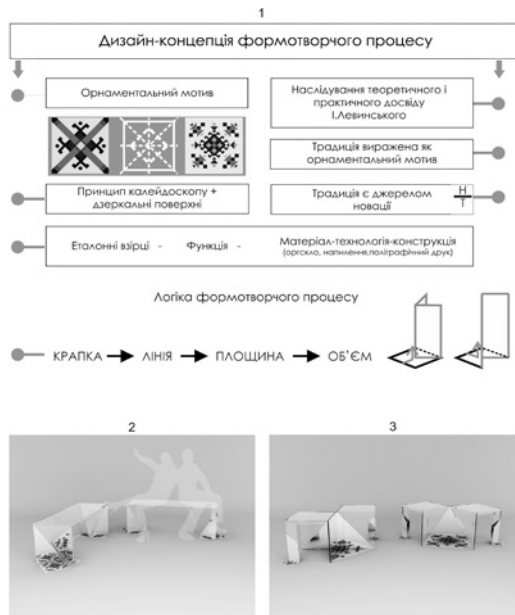
риму було розроблено загальний план дій, визначені етапи проведення робіт. Для пошуку візуальних ефектів та ілюзій тривимірного простору застосовано «принцип калейдоскопу» та «принцип дзеркальних поверхонь» (рис. 2). Сутність «принципу калейдоскопу» полягає у розміщенні дзеркальних поверхонь однієї навпроти іншої під різними кутами, де ефект відображення елемента середовища сприяє появі складних структурних орнаментальних утворень. На основі цього принципу були виготовлені пристосування для експерименту (рис. 2.1.1–2.1.4). Особливість «принципу дзеркальних поверхонь» полягає у виготовленні геометричних фігур з різнохарактерними гранями, а на їх поверхню накладено дзеркальний матеріал, який відображає елементи оточуючого середовища. Ідея вибору цих принципів з'явилась спонтанно, але візуально мала зв'язок із гляцевими властивостями матеріалу фактури глазури, що покривала форми керамічної продукції. Експеримент було проведено на основі попереднього виготовлення форм калейдоскопів різної геометричної конфігурації (рис. 2.1). Їх застосування продемонструвало той факт, що в основі побудови орнаменту знаходиться симетрія як формотворчий засіб. Наступний крок застосування «принципу дзеркальних поверхонь» на геометричних формах різного виду дав змогу отримати неочікувані візуальні ефекти (рис. 2.2). Для практичного втілення отриманих результатів необхідно було розробити відповідні методологічні підходи та композиційні прийоми. Такі прийоми можна розробити на підставі співставлення понять «традиція — новація» у візуально побудованих графічних морфологічно-композиційних схемах. Формально традицію можна розуміти як вихідну форму орнаментального мотиву, а новацію — як сучасні мінімалістичні тенденції формотворення, які полягають у прийомах спрощення форми, не переобтяження її надмірною кількістю деталей, використання нових матеріалів та технологій їх обробки. Утворений формотворчий компо-

зиційний прийом на основі співвідношення понять «традиція — новація» будемо розуміти так: традиція є базовою основою новації, структурно знаходиться в її основі, є джерелом формотворення, розвивається логічно в межах формули «крапка, лінія, площина, об'єм», поєднується із «принципом калейдоскопу» та «принципом дзеркальних поверхонь» (рис. 3.1). Зручно експериментальне моделювання проводити із залученням комп'ютерних програм тривимірного моделювання, які дають повне реалістичне візуальне уявлення отриманих моделей. Проведені експерименти дали змогу отримати приклади тривимірних дизайн-об'єктів (рис. 3.2; 3.3). Розроблені прототипи меблевих виробів у поєднанні із комбінаторним методом формотворення надихнули на подальший пошук цілої серії меблевих комплектів, які мають реальні шанси практичної реалізації (рис. 4). Використана формальна схема композиційного прийому співвідношення «традиція — новація» (рис. 3.1) є одним із складових елементів у системі цілої моделі формотворення, яка знаходиться в процесі авторської розробки й вдосконалення.

Висновки дослідження. Проаналізовані літературні та емпіричні джерела з історії формування орнаментального декору керамічних виробів фабрики І. Левинського дозволяють зробити наступні висновки:

- методика вклучення в стиль сецесії мотивів гуцульської народної орнаментики наслідує універсальні умови дотримання пластичної єдності складових елементів формотворення з одного й іншого боку;
- перенесення орнаменту на нові види промислової керамічної продукції дало змогу вивести процес формотворення на новий рівень;
- інтернаціональність стилю сецесії частково звільнило гуцульську народну орнаментуку від необхідності врахування семантичного змісту орнаментальних мотивів при їх введенні в орнаментальний декор керамічних виробів.

Методика формотворення на основі запропонованого композиційного прийому співвід-

Рис. 3. Дизайн-концепція та приклади експериментального моделювання на її основі: 1 — складові елементи дизайн-концепції формотворчого процесу; 2, 3 — експериментальне моделювання меблевих виробів із використанням принципів «калейдоскопу» й «дзеркальних поверхонь».

ношення «традиція — новація» в системі фахової підготовки з освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» на кафедрі дизайну та основ архітектури НУ «Львівська політехніка» дала змогу отримати наступні результати:

- концепція сучасної інтерпретації обраних орнаментальних мотивів керамічних виробів фабрики І. Левинського проводилась на основі поєднання «принципу калейдоскопу» та «принципу дзеркальних поверхонь», в чому полягає новизна формотворчого прийому;

- розроблена й впроваджена концепція формотворення на основі формального співвідношення «традиція — новація» може бути використана й для орнаментальних мотивів керамічних виробів інших етнокультурних традицій як вітчизняних, так і світових;

- варіативність асортименту меблевих комплектів під час проведення експериментального

Рис. 4. Приклади дизайну комплектів меблів із використанням орнаментальних мотивів керамічної фабрики І. Левинського та принципів «калейдоскопу» й «дзеркальних поверхонь»: 1–6 — асортимент меблевих комплектів. (Дизайн меблів та фото ст. Бабич В., кер. доц. Юрченко І. А.).

моделювання отримано за допомогою залучення комбінаторного методу формотворення;

- розроблені взірці меблевих виробів відповідають сучасним вимогам дизайну предметно-просторового середовища, отримали високу оцінку під час захисту диплому на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» на державній екзаменаційній комісії кафедри дизайну й основ архітектури НУ «Львівська політехніка» 2013 року.

Перспективи розвитку теми. Запропонована концепція формотворчого підходу є складовою частиною цілісної моделі формотворення дизайн-об'єктів на основі залучення етнокультурних традицій. Модель може бути використана при розробці навчальної програми із фахової дисципліни «Етнотдизайн» для освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр», «спеціаліст» та «магістр».

1. Бірюльов Ю. Мистецтво львівської сецесії. — Львів, 2005.
2. Нога О. Іван Левинський: архітектор, підприємець, меценат. — Львів, 2009.
3. Юрченко І. А. Експериментальне моделювання предметних форм на основі етноорнаментальних мотивів: аналіз наукових досліджень // Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції 30–31 травня 2013 р. — Дніпропетровськ, 2013. — Т. 6. — С. 11–14.
4. Юрченко І. А. Етномистецька тематика у структурі дизайн-освіти на кафедрі дизайну та основ архітектури національного університету «Львівська політехніка» // Науковий вісник національного лісотехнічного університету України. — Львів, 2013. — Вип. 23.18. — С. 423–426.
5. Юрченко І. А. Гуцульська різьба: Візуально-морфологічні закономірності орнаменту (теорія і практика). — Львів, 2011.

Анотація. Стаття І. Юрченка розглядає методику використання орнаментальних мотивів керамічних виробів фабрики І. Левинського в сучасному дизайні меблевих виробів. Концепція формотворчого процесу була розроблена на основі співвідношення понять «традиція» й «новачія», де «традиція» розумілась як орнаментальний декор керамічних виробів, а «новачія» — як сучасні стильові та технологічні тенденції формотворення. Апробацію концепції проведено в навчальному процесі на освітньо-кваліфікаційному рівні «магістр» на кафедрі дизайну та основ архітектури Національного університету «Львівська політехніка».

Ключові слова: стиль львівська сецесія, орнамент керамічних виробів, орнаментальний мотив, традиція, новачія, формотворення, мінімалізм, дизайн предметних форм, навчальний процес.

Анотация. Статья И. Юрченко рассматривает методику использования орнаментальных мотивов керамических изделий фабрики И. Левинского в современном дизайне мебельных изделий. Концепция процесса формообразования была разработана на основе соотношения понятий «традиция» и «новация», где «традиция» понималась как орнаментальный декор керамических изделий, а «новация» — как современные стилевые и технологические тенденции формообразования. Апробация концепции проведена в учебном процессе на образовательно-квалификационном уровне «магистр» на кафедре дизайна и основ архитектуры Национального университета «Львовская политехника».

Ключевые слова: стиль львовская сецессия, орнамент керамических изделий, орнаментальный мотив, традиция, новация, формообразование, минимализм, дизайн предметных форм, учебный процесс.

Summary. The technique of use of ornamental motifs of I. Levinskyj's factory ceramic products in modern furniture design has been considered. The concept of forming process has been created on the basis of the relationship between the concepts of «tradition» and «innovation», where «tradition» is understood as an ornamental decoration of ceramic products, and «innovation» is understood as a contemporary stylistic and technology shaping tendencies. Concept approbation has been held during the learning process of mastereducation and qualification level in Department of Design and Architecture Basics of Lviv Polytechnic National University.

Keywords: Lviv Secession style, ceramic products ornament, ornamental motif, tradition, innovation, shaping, minimalizm, subject forms design / product design, the learning process.